

Kirja-arvio

Heikki Hellman

Populaarikulttuuri legitimoituu, korkeakulttuuri popularisoituu

Purhonen, Semi; Heikkilä, Riie; Karademir-Hazır, Irmak; Lauronen, Tina; Fernández Rodríguez, Carlos J. & Gronow, Jukka (2019). *Enter Culture, Exit Arts? The transformation of cultural hierarchies in European newspaper culture sections, 1960–2010*. Lontoo: Routledge. 255 s.

Legitiimin kulttuurin rajalinjoja on viime vuosikymmeninä siirrelty tuntuvasti, ja ennen niin ehdottoman vanhan rajan yli on marssittu milloin yhteen, milloin toiseen suuntaan. *Enter Culture, Exit Arts?* on Semi Purhosen johtaman Akatemia-hankkeen loppuraportti, joka kokoaa yhteen kulttuurisia hierarkioita ja niiden muutosta kuudessa Euroopan eri maassa vuosina 1960–2010 analysoineen vertailevan tutkimuksen päätulokset. Vaikka Cultural Distinctions, Generations and Change -hanke ei suoranaisesti tutkinut muutoksen syitä, se tarjoaa teoreettisia avaimia sen ymmärtämiseksi sekä mahdollisuuden hahmottaa legitiimiä kulttuuria koskevien käsitysten kansallisia erityispiirteitä.

Tutkimuksensa esikuvaksi tekijät nimeävät Susanne Janssenin ja Marc Verboordin Hollannissa johtaman hankkeen (Cultural Classification Systems in Transition, 2003–2012), joka myös analysoi kulttuuristen hierarkioiden eroja ja muutoksia samantapaisen aineiston pohjalta mutta kohdistui pääosin eri maihin. Kun hollantilaiset päätyivät hankkeessaan julkaisemaan valtavan määrän tieteellisiä artikkeleita alan johtavissa lehdissä, Purhosen tutkimusryhmä kokosi niiden lisäksi myös kirjan – onneksi. Samalla teos on luonteva jatke ryhmän edelliselle suurtyölle *Suomalainen maku* (Purhonen ym. 2014) laajentaessaan legitiimiä kulttuuria koskevan tarkastelun makua tuottaviin instituutioihin ja kansainväliseen vertailuun.

Vaikka kulttuurijournalismin tutkimus on viime vuosina osoittanut nousun merkkejä (esim. Kristensen & From 2017; Kristensen & Riegert 2017), Purhosen tutkimusryhmän työ lähtee eri pohjalta edustaen enemmän kulttuurin sosiologiaa kuin journalismin tutkimusta. Jälkimmäisen kannalta kiinnostavaksi tutkimuksen tekee kuitenkin se, että kulttuuristen hierarkioiden muutoksia tutkitaan nimenomaan analysoimalla johtavien sanomalehtien kulttuurisivuja. Perustelu ratkaisulle on se, että laatulehdillä on ollut suuri valta määrittellä, mikä on legitiimiä kulttuuria ja mikä ei. Niinpä tässä tutkimuksessa kulttuurisivujen kulttuurin eri aloille antama tila ilmaisee yhteiskunnan niille antamaa arvostusta eli palvelee legitimitietin mittarina tai korvikemuuttujana. Tutkitut lehdet

ovat *Helsingin Sanomat* Suomesta, *Dagens Nyheter* Ruotsista, *The Guardian* Isosta-Britanniasta, *Le Monde* Ranskasta, *El País* (ja alkuvuosien osalta *ABC*) Espanjasta sekä *Millyet* Turkista. Näin vertailuun mukaan otetut maat tulevat kattaneeksi Daniel Hallinin ja Paolo Mancinin (2004) tunnetun ryhmittelyn mukaiset kolme mediamallia ja lisäksi yhden ”ulkojäsenen”.

Kirja jakautuu kolmeen jaksoon ja yhteensä yhdeksään lukuun. Johdanto lähtee herkullisesti liikkeelle siitä, miten eri tavoin John Lennonin, The Beatles -yhtyeen keskeisen jäsenen, kuolema huomioitiin tutkituissa lehdissä joulukuussa 1980. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* julkaisi aluksi pelkän nekrologin, kun taas *The Guardian*, *Le Monde* ja *Dagens Nyheter* analysoivat Lennonin merkitystä laajasti kulttuurisivuillaan. Esimerkin kautta tekijät nostavat kirjan keskeiseksi anniksi hierarkioiden muutoksen, jonka he tiivistävät populaarikulttuurin legitimoitumiseksi ja korkeakulttuurin popularisoitumiseksi. Tutkimuksen teoreettinen maasto piirretään kartalle, jonka keskeisiä koordinaatteja ovat hollantilaisten esikuvien ohella Pierre Bourdieu ja Paul DiMaggio. Metodipuolella tekijät luottavat kulttuurisivujen määrälliseen ja laadulliseen sisällön analyysiin, joiden toteutustavat selostetaan erikseen kussakin käsittelyluvussa. Aineiston otantamenetelmä – kolme konstruotua viikkoa vuosilta 1960, 1970, 1980, 1990, 2000 ja 2010 – selostetaan huolellisesti johdantoluvussa, luokitusten toteutus ja reliabiliteetti puolestaan liitteessä. Ensimmäisen yllättävän tuloksen näyttää aineiston jakauma, jonka mukaan eniten palstatilaa kulttuurille vertailuista lehdistä on melkein kaikkina tarkasteltuina vuosina antanut *Helsingin Sanomat*. Vastoin Maarit Jaakkolan (2015) tuloksia lehdien kulttuurisivut olisivat jatkaneet kasvuaan vielä 2000-luvullakin.

Kirjan toinen luku analysoi empiirisesti legitimiin kulttuurin rajojen avartumista. Ensin tarkasteluun otetaan populaarikulttuurin aseman suhteellinen vahvistuminen perinteisen korkeakulttuurin kustannuksella. Tekijät kytkevät muutoksen esimerkiksi viimeaikaisiin kulttuurista kaikkiruokaisuutta ja populaarikulttuurin estetisoitumista koskeviin teoreettisiin keskusteluihin. Analyysin perusteella perinteiset taiteet ja niistä selvimmin kirjallisuus ja musiikki yhä hallitsevat kulttuurisivuja. Selvin nousija kulttuurin aloista on televisio ja häviöjä puolestaan teatteri. Kokonaisuudessaan populaarikulttuuri sai tutkittujen lehtien kulttuurisivuilla vuonna 2010 kuitenkin selvästi enemmän tilaa kuin korkeakulttuuri. Vastoin oletusta sen sijaan on, ettei avartuminen tapahtunut ensin keskustan liberaalin mallin *The Guardianissa* ja viimeksi periferian korporatistisen tai polarisoituneen mallin maissa. Selvimmin populaarikulttuurin suuntaan sisältöään olivat suunnanneet *El País*, *Dagens Nyheter* ja *Millyet*, kun taas *Helsingin Sanomat* oli lehdistä konservatiivisin, korkeakulttuurisin.

Kolmas luku porautuu musiikkiin, jossa korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin väliset siirtymät näkyvät paljainpina. Kun tekijät vertaavat, miten *Helsingin Sanomat* ja *The Guardian* kirjoittavat musiikin eri lajeista, populaarikulttuurin legitimoituminen ja korkeakulttuurin popularisoituminen saavat konkreettista sisältöä. Määrällinen analyysi osoittaa, kuinka esteettinen näkökulma on yleistynyt populaarimusiikkia koskevissa kirjoituksissa, kun taas laadullisin esimerkein osoitetaan, kuinka popmusiikkiin ja rockiin on enenevästi kytketty legitimejä taiteen ominaisuuksia. Vastaavasti näytetään, kuinka klassista musiikkia on popularisoitu henkilöimällä sen käsittelyä ja madaltamalla sen ennen niin korkeaa raja-aitaa populaarimusiikkiin. Popularisointia ilmentää jo se, että klassisia konserttarvosteluja on lyhennetty määrämittäisiksi ja konserttien laatua on alettu ilmaista annetuilla tähdillä.

Luvuista 4, 5 ja 6 muodostuva kirjan keskijakso paneutuu hierarkioiden muutoksen kolmeen ulottuvuuteen, globalisaatioon, kaupallistumiseen ja politiikan rooliin kulttuurisivuilla. Kunkin luvun alussa tehdään teemaan liittyvä katsaus keskeiseen teoreettiseen keskusteluun. Globalisaation ilmentymiä tutkitaan yksinkertaisesti analysoimalla, mistä maasta peräisin olevaa kulttuuria kulttuurisivut käsittelevät. Yllätys ei ole, että kotimainen kulttuuri hallitsee tarjontaa erityisesti keskustan suurissa maissa, kun taas Yhdysvalloista peräisin oleva kulttuuri on vahvistanut kaikkialla näkyvyyttään eurooppalaisen kulttuurin kustannuksella. Kotimaisen kulttuurin osuus on pienin *Dagens Nyheterissa* ja *Helsingin Sanomissa*. Suurin kotimaisen kulttuurin osuus oli kieleen sidottujen taiteiden, kirjallisuuden ja teatterin, kohdalla, pienin taas klassisen musiikin kohdalla. Vastaavasti amerikkalaisen kulttuurin osuus oli suurimmillaan populaarimusiikin ja elokuvan kohdalla.

Kaupallisen ulottuvuuden yleisyyttä puolestaan analysoitiin jäljittämällä muun muassa erilaisia viittauksia kulttuurin taloudellisiin mittareihin kulttuurisivuilta. Uutisissa, reportaaseissa ja haastatteluissa viittaukset kaupalliseen menestykseen, myyntilukuihin ja niin edelleen olivat lisääntyneet, mutta kaikkiaan muutos näyttää odotettua vähäisemmältä. Poliittista ulottuvuutta tarkasteltiin etsimällä kulttuurisivuilta viittauksia poliittisiin tai yhteiskunnallisiin teemoihin, kuten valtaan, tasa-arvoon tai luokkaan. Analyysin perusteella poliittinen näkökulma näytti korostuvan *Dagens Nyheterin* kulttuurisivuilla, kun taas *Helsingin Sanomien* kulttuurisivut näyttävät vertailussa hyvin epäpoliittisina, mikä tukee aiempia havaintoja Ruotsin ja Suomen kulttuurijournalismin eroista (Kristensen & Riegert 2017). Erikseen kirja tarkastelee kahden eurooppalaisen demokratiakehityksen kannalta poikkeuksellisen maan Espanjan ja Turkin lehtien kulttuurisivujen suhdetta poliittisiin teemoihin.

Journalismin tutkimuksen kannalta kiinnostavin on päätösjakson avaava luku 7, joka tarkastelee sitä, miten kulttuuri ja taide on ”pakattu” tutkittuihin lehtiin. Kyse on siis kulttuurisivujen ulospanon muutosten analyysistä, jonka tulokset pikemminkin kyseenalaistavat kuin puoltavat viimeaikaista keskustelua kulttuurijournalismin kriisistä (ks. esim. Jaakkola 2015; McDonald 2007). Ensinnäkin Purhosen tutkimusryhmä osoittaa kulttuurisivujen määrän kasvaneen koko tarkastelujakson ajan, joskin kulttuuriliitteiden sivumäärä on 2000-luvulla kääntynyt laskuun. Toiseksi arvostelujen ei havaita kadonneen sivuilta, vaan niiden osuus on säilynyt jokseenkin ennallaan. Journalististen arvostusten muutoksesta kuitenkin kertoo nimenomaan henkilöhaastattelujen osuuden vähittäinen kasvu, samoin pitkien feature-juttujen, kuvien ja ylimalkaan visuaalisuuden lisääntyminen 2000-luvulla – kaikki merkkejä kulttuurin lisääntyneestä henkilöitymisestä.

Taiteen popularisoituminen kanavoituukin laatulehdissä tutkijoiden mukaan aiempaa monipuolisempiin journalistisiin keinoihin tarkastella kulttuuria. ”Journalismin tasolla olemme todistamassa nimenomaan journalistisen paradigman yleistymistä”, he kirjoittavat (s. 195). Kulttuurin tasolla se puolestaan merkitsee siirtymistä taiteen eksklusiivisesta maailmasta kulttuurin inklusiiviseen maailmaan, jonka rajat arkiseen kulutukseen ja elämäntyylisiin ovat häilyviä. Lopputarkastelussaan Purhonen ja kumppanit toteavat ”perinteisen” kulttuuriosaston aikakauden kestäneen noin neljä vuosikymmentä, 1960-luvulta vuosituhannen loppuun. Kulttuuriosastojen kehitys tukee DiMaggion (1987) käsitystä siirtymästä kohti vähemmän eriytyneitä, vähemmän hierarkkisia, vähemmän universaaleja ja aiempaa heikompia kulttuurisia luokituksia.

Ansiokas ja perinpohjainen tutkimus osoittaa sanomalehtien kulttuurisivut paitsi kätevästi saavutettavissa olevaksi myös antoisaksi aineistoksi tutkittaessa kulttuuristen

hierarkioiden muutoksia. Kysymys kuitenkin herää, kuinka hyvin kulttuurisivut nyttemmin ilmentävät arvostuksia. Onko kulttuurisivujen koostumuksessa ja kattavuudessa tapahtunut dramaattisia muutoksia sitten vuoden 2010, jolloin perinteisen painetun median asemaa uhkaavat muutosajurit eivät olleet vielä näyttäneet koko voimaansa? Myös lehtien tarjonnan painopisteen siirtyminen verkkoon asettaa tuleville tutkimuksille haasteita, koska verkossa hierarkiat eivät näyttäydy yhtä johdonmukaisesti kuin painetuilla sivuilla.

Kymmenittäin taulukoita ja kuvioita sisältävä teos on aarreaitta kulttuurisista luokituksista ja kulttuurijournalismin kehityksestä kiinnostuneille. Aineiston määrä ja analyysien moninaisuus osaltaan selittävät, miksei tulosten tilastollista merkitsevyyttä ole analysoitu. Koska hankkeen aineisto on muidenkin tutkijoiden saatavilla, analyysija on mahdollista jatkaa ja tuloksia testata. Eräät hankkeen metodologiset ratkaisut herättävät toki kysymyksiä. Kun esimerkiksi analysoitujen lehtijuttujen pituuksia ei mitata paltamilleillä tai rivimäärillä vaan luokittelemalla jutut koko sivun, puolen sivun ja niin edelleen mittaisiksi, jää esimerkiksi *Dagens Nyheterin* (2004) ja *El Paisin* (2007) tabloidisiirtymän vaikutus kulttuurisivujen tarjontaan hämäräksi. Askarruttavaa on myös se, että kulttuurituotteen alkuperää mitataan sillä perusteella, mikä on jutussa ensiksi mainitun taiteilijan tai taideteoksen alkuperämaa. Esimerkiksi Kansallisteatterissa esitetyn (kuvitteellisen) Tšehov-tulkinnan arvioissa kotimaa määrittäisi tällöin sen mukaan, mainitaanko siinä ensin näytelmän venäläinen kirjailija, pääosaa esittävä suomalainen näyttelijä vai esityksen latvialainen ohjaaja. Muuttuja olisi kaivannut yksiselitteisempää luokituskriteeriä.

Kirjallisuus

- DiMaggio, Paul (1987). Classification in art. *American Sociological Review* 52:4.
<https://doi.org/10.2307/2095290>
- Hallin, Daniel & Mancini, Paolo (2004). *Comparing Media Systems: Three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511790867>
- Jaakkola, Maarit (2015). *The Contested Autonomy of Arts and Journalism: Change and continuity in the dual professionalism of cultural journalism*. Acta Universitatis Tamperensis 2072. Tampere: University of Tampere.
- Kristensen, Nete Nørgaard & From, Unni (toim.) (2017). *Cultural Journalism and Cultural Critique in the Media*. Lontoo: Routledge.
- Kristensen, Nete Nørgaard & Riegert, Kristina (toim.) (2017). *Cultural Journalism in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- McDonald, Ronald (2007). *The Death of the Critic*. London: Continuum.
- Purhonen, Semi; Gronow, Jukka; Heikkilä, Riie; Kahma, Nina; Rahkonen, Keijo & Toikka, Arho (2014). *Suomalainen maku: Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.